

บทที่ 2

ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง "สภาพปัจจุบัน และความคาดหวังเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของผู้ที่ทำงานในสำนักงานชั้นนำในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา ผู้ที่สำเร็จปริญญาตรีจาก มหาวิทยาลัยรามคำแหง

การศึกษาวิจัยนี้ ได้ทำการศึกษาทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการศึกษาถึงสภาพปัจจุบันความคาดหวังเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของประชากร เพื่อนำไปพัฒนาที่อยู่อาศัยได้ตรงกับลักษณะความต้องการของกลุ่มประชากรมากขึ้น ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวความคิด และทฤษฎีในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 2.1 ความหมายและองค์ประกอบของลักษณะที่อยู่อาศัย
- 2.2 พฤติกรรมการเลือกที่อยู่อาศัย
- 2.3 ทฤษฎี และแนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่อยู่อาศัย
- 2.4 ทฤษฎี และแนวคิดเกี่ยวกับการกระจายตัวประชากร
- 2.5 การย้ายถิ่นและความเป็นเมือง
- 2.6 นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง กับการย้ายถิ่น
- 2.7 ความเป็นมาของที่อยู่อาศัยประเภทหอพัก

2.1 ความหมายและองค์ประกอบของลักษณะที่อยู่อาศัย

องค์การอนามัยโลก ได้ให้ความหมายของคำว่า ที่อาศัย คือ สิ่งก่อสร้างที่มีโครงสร้าง และใช้วัสดุอาคารมีสิ่งสนับสนุนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อร่างกายและจิตใจของคน และกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ ทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคม สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อร่างกายและจิตใจโดยตรง ดังนั้น ความต้องการของมนุษย์ในด้านที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับสภาพชีวิตพอที่จะกล่าวโดยสรุป ดังต่อไปนี้ คือ

1. สภาพสนองความต้องการทางด้านร่างกาย เพื่อความเหมาะสมในการดำรงชีวิต และการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ โดยยึดหลักดังนี้

1.1 การถ่ายเทอากาศ เพื่อต้องการอากาศบริสุทธิ์ และเพื่อไม่ให้เกิดความชื้นขึ้นในที่พักอาศัย

1.2 อุณหภูมิในที่พักอาศัย อุณหภูมิที่พอเหมาะควรเป็น 71.5° ฟ และมีความชื้นสัมพัทธ์ 20% ถึง 50%

1.3 แสงสว่างในที่พักอาศัย ต้องมีความสว่างเพียงพอ เพื่อสะดวกต่อการทำงานให้ได้ผลปลอดภัยและรวดเร็วขึ้น

1.4 สิ่งรบกวนในที่พักอาศัยอื่น ๆ จะก่อให้เกิดความรำคาญ และถ้าเป็นไปในระยะยาวนาน ย่อมมีอันตรายต่อร่างกายและจิตใจได้ สิ่งรบกวนเหล่านี้ได้แก่ เสียง กลิ่น ควัน ฝุ่น

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า "บ้าน" ไว้ว่าเป็นคำนาม หมายถึงที่อยู่บริเวณที่ตั้งเรือนอยู่ คำว่า บ้านในเอกสารการวิจัยเรื่องบ้านในกรุงเทพ ในช่วง 200 ปี ก็ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า บ้านหมายถึงสิ่งปลูกสร้างเป็นที่อยู่อาศัยที่นับทั้งตัวอาคารและบริเวณที่อาคารตั้งอยู่ บ้าน หมายถึง โครงสร้างที่ถูกใช้เพื่อการอยู่อาศัยของมนุษย์ บ้านเป็นหนึ่งในปัจจัย 4 เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในการดำรงชีวิต

หากจะมององค์ประกอบของลักษณะที่อยู่อาศัยที่สำคัญแล้ว คงสามารถเชื่อมโยงได้กับแนวความคิดในการเลือกที่อยู่อาศัยได้ เพราะปัจจัยในการเลือกที่อยู่อาศัยของผู้บริโภค นั้น ก็คือองค์ประกอบของลักษณะที่อยู่อาศัยที่ผู้บริโภคให้ความสำคัญนั่นเอง

BRAIN GOODAL (BRAIN GOODAL 1974 : 151 - 161) กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการเลือกที่อยู่อาศัย ว่าผู้อาศัยจะพิจารณาคุณสมบัติของที่อยู่อาศัย 3 ประการคือ

1. ลักษณะของบ้าน ได้แก่ ความเก่าใหม่ของบ้าน ขนาดของบ้านที่เหมาะสมกับขนาดของครอบครัว และคุณสมบัติส่วนประกอบภายในบ้าน

2. ลักษณะชุมชน ผู้อยู่อาศัยมักจะเลือกบริเวณที่อยู่อาศัยที่มีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเหมือนกับตนเอง

3. ความสัมพันธ์ของที่ตั้งนั้น ๆ กับพื้นที่โดยรอบ ได้แก่ ความสะดวกในการเดินทางไปยังแหล่งงาน ย่านการค้า อุตสาหกรรม และการติดต่อสัมพันธ์กับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

BRAIN J.L. BERY AND FRANK E HORTON (MURPHY 1975 : 435) ได้เสนอว่า ปัจจัยพื้นฐานที่กำหนดการเลือกที่อยู่อาศัยมี 3 ประการ คือ

1. ราคาหรือค่าเช่าที่พักอาศัย
2. ชนิดของที่พักอาศัย
3. ที่ตั้งของที่พักอาศัย

JAY SIEGEL (HIRCH 1973 : 56-67) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการเลือกที่อยู่อาศัยว่ามีปัจจัยที่ 3 ประการ คือ

1. ความสะดวกในการเข้าถึง
2. คุณภาพของสิ่งแวดล้อม เช่น ลักษณะทางสังคมของชุมชน สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ บริการสาธารณะสำหรับชุมชน ความพึงพอใจที่ได้รับจากที่ตั้งนั้น เป็นต้น
3. ลักษณะที่ดินที่ใช้ในการปลูกบ้านและทำเลที่ตั้ง

WILLIAM ALONSO (MURPHY 1975 : 435) กล่าวว่า การเลือกบริเวณที่อยู่อาศัยในเมืองมีความสัมพันธ์กับราคาที่ดิน กล่าวคือ บริเวณใจกลางเมือง ราคาที่ดินจะสูงกว่าบริเวณอื่น ๆ ดังนั้น การสร้างที่อยู่อาศัยในเมืองจึงจำเป็นต้องลงทุนสูง ในขณะที่เดียวกันราคาที่ดิน จะค่อย ๆ ลดลง ตามระยะทางที่ห่างออกไปจากตัวเมืองทำให้การลงทุนด้านที่อยู่อาศัยลดลงด้วย แต่ราคาที่ดินยังผันแปรกับค่าขนส่งคือระยะทางไกล ราคาที่ดินถูกลงก็จริง แต่จะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูงขึ้น ดังนั้นผู้ที่มีรายได้สูงย่อมมีโอกาสเลือกที่อยู่นอกเมือง ขณะที่ผู้มีรายได้ต่ำต้องอาศัยแออัดในเมือง ALONSO ได้กล่าวสรุปว่าการเลือกบริเวณที่อยู่อาศัยควรพิจารณาปัจจัย 3 ประการ คือ

1. ราคาของที่พักอาศัย ซึ่งสัมพันธ์กับรายได้ และความสามารถในการจ่ายสำหรับที่อยู่อาศัยนั้น

2. รูปแบบของที่อยู่อาศัย ที่ก่อให้เกิดความพอใจแก่ผู้อยู่อาศัย ซึ่งจะสัมพันธ์กับขนาดครอบครัว และสถานภาพสมรสด้วย

3. ที่ตั้งของที่อยู่อาศัยจะสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และระยะห่างจากที่ทำงานด้วยภายนอก ซึ่งได้แก่ ลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่นั้น ๆ

HERPERT (1976) เสนอองค์ประกอบในการเลือกบริเวณที่พักอาศัยว่าองค์ประกอบหนึ่ง คือ ขึ้นอยู่กับคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ซึ่งนอกจากจำเป็นต้องมีสิ่งแวดล้อมที่ดีแล้ว ความรู้สึกสนิทสนมกับเพื่อนบ้านก็เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งด้วย

จากแนวความคิด และทฤษฎีต่าง ๆ ที่กล่าวมาในข้างต้นเราพอจะสรุปองค์ประกอบที่สำคัญของที่อยู่อาศัยออกได้ดังนี้

1. ทำเลที่ตั้ง
2. ลักษณะของตัวอาคาร
3. สภาพแวดล้อมชุมชน
4. ราคา

2.2 พฤติกรรมการเลือกที่อยู่อาศัย

ในการพิจารณาการเลือกที่อยู่อาศัยในลักษณะที่เป็นเหตุผล และผลนั้นต้องใช้ความพยายามในการหาเหตุที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลเฉพาะตัว และสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปที่ทำให้คนเลือกที่อยู่อาศัย Rossi (1955) ได้ทำการศึกษาทางด้านจิตวิทยาสังคม เรื่องการย้ายถิ่นพบว่า มีสาเหตุต่าง ๆ ที่ผลักดันให้ครอบครัวเปลี่ยนที่อยู่อาศัย ได้แก่ สภาพของที่อยู่อาศัย ความรู้สึกอึดอัดในครัวเรือน (ความหนาแน่นของจำนวนผู้อยู่อาศัยร่วมกัน) หรือแม้แต่ปัญหาเกี่ยวกับผู้ให้เช่าในกรณีที่เป็นบ้านเช่าและสภาพของชุมชนที่อยู่อาศัย ซึ่งข้อสรุปทางด้านจิตวิทยาสังคมนับว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะสามารถจำแนกชนิดสาเหตุอันเป็นตัวกระตุ้นทำให้เกิดความคิดที่จะย้ายได้¹

¹ Rossi, P.H., Why Family Move : A study in the Social Psychology of Urban Residential Mobility, (New York, 1955), pp. 74 - 78

Walpert (1965) ได้นำเอาทฤษฎีที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ในลักษณะที่เห็นว่าการกระทำทุกอย่างที่เกิดขึ้นเป็นผลของการคิดแบบเป็นขั้นตอน และเป็นเหตุผลมาอธิบายพฤติกรรมการย้ายถิ่นว่าการย้ายถิ่นของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการย้ายบริเวณใกล้เคียง หรือ บริเวณที่อยู่ในระยะทางเดินทางไกลเป็นการตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยมีกลไกอย่างหนึ่งที่บุคคลจำเป็นต้องใช้ในการตัดสินใจ ซึ่งก็คือ การประเมินผลของสภาพชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ว่าสามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของตน และทำให้ตนพอใจได้หรือไม่เพียงใด ถ้าผลการประเมินเป็นลบมนุษย์ก็จะหาวิธีการที่จะทำให้อาชีพของตนเองพอใจขึ้นมา โดยอาจจะพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีนั้นด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน¹

Galant (1971) ได้ศึกษาเรื่องการปรับตัวของมนุษย์กับการย้ายถิ่นลักษณะที่เป็นแบบจำลองของพฤติกรรมการย้ายถิ่นฐาน โดยใช้ตัวแปร 3 ชุด ชุดของ Wolpert คือ ตัวแปรที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ตัวแปรที่เกี่ยวกับตัวบุคคล และตัวแปรที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างตัว 2 ชุดแรก ซึ่งสรุปได้ว่าความคาดหวัง และโอกาสที่จะมีได้ของแต่ละคนในสังคมสัมพันธ์กันในลักษณะที่ขัดแย้งกัน ถ้าสังคมและชุมชนที่อยู่อาศัยแต่ละแห่งไม่สามารถให้ออกาสตามที่แต่ละคนคาดหวังได้คนในชุมชนนั้น ๆ ก็จะแสวงหาทางออก โดยการย้ายไปอยู่ที่แห่งใหม่

Lee (1969) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นว่ามีปัจจัยเหลือคนานับที่กระทำการยึดเหนี่ยวหรือดึงดูดประชากรเอาไว้ในพื้นที่นั้นและมีปัจจัยอย่างอื่นที่มีแนวโน้มจะผลักดันให้ประชากรออกไป ตัวอย่างเช่น ภูมิอากาศที่ดีจึงเป็นแรงดึงดูดในขณะที่ภูมิอากาศเลวเป็นแรงขับไล่ที่เกิดกับทุกคน ผู้ย้ายถิ่นทุกคนจะนิยมปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นแง่บวกและลบทั้งในถิ่นต้นทาง และปลายทางแตกต่างกันไป แต่เราอาจจำแนกประชากรที่ตอบได้ในแบบที่คล้ายคลึงกันต่อกลุ่มของปัจจัยที่เหมือนกันที่ถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทางได้

¹ Walpert, J., Behavioral Aspects of the decision to migrate, (Paper of the Regional Science Association, vol. 15), pp. 156-169.

² Galant, S.M., Adjustment process in a system : a behavioral model of human movement (Geographical Analysis, Vol. 3) pp. 203-20.

³ ปราโมทย์ ประสาทกุล, ทฤษฎีที่น่าสนใจทางประชากรศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 1981).

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่มีผลต่อความต้องการเลือกที่อยู่อาศัยของมนุษย์ ก็คือในเรื่องของรายได้ Golany (อ้างใน ยงยุทธ ดิลกตระการกิจ, 2527:35) กล่าวว่า การเพิ่มขึ้นของผู้มีรายได้ปานกลาง มีอิทธิพลต่อประเทศที่พัฒนาอย่างสูงสุด เช่น สหรัฐอเมริกาและประเทศทางยุโรปตะวันออก ผู้มีรายได้ปานกลาง เป็นผู้ที่ทำกรพัฒนาประเทศมากขึ้นจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงมาตรฐานความเป็นอยู่โดยการเพิ่มรายได้และการศึกษา ซึ่งกรุงเทพมหานคร เองก็มีกลุ่มประชากรที่มีรายได้ปานกลาง จัดอยู่ในกลุ่มคนที่มากที่สุด คือประมาณร้อยละ 52 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งการที่ครอบครัวหนึ่งจะซื้อบ้านพร้อมที่ดินจะต้องมีรายได้ประมาณ 15,000 ถึง 20,000 บาทต่อเดือน ซึ่งก็แสดงว่าสามีภรรยาจะต้องช่วยกันออกทำงานเพื่อรวบรวมรายได้ทั้ง 2 คน ให้ได้ถึง 15,000 ถึง 20,000 บาท ดังกล่าว และจำเป็นต้องมีการสะสมเงินมาไม่ต่ำกว่า 5 ปี จึงสามารถจ่ายเงินค่างานได้แสดงว่าเป็นช่วงรายได้ที่พอเป็นไปได้ด้วยเหตุนี้ที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้ปานกลางจึงมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้แล้ว ผู้มีรายได้ปานกลาง จะมีความต้องการที่อยู่อาศัยสองประการคือ ประการแรกความต้องการที่เป็นจริง (Housing need) ซึ่งเป็นความต้องการที่ขาดไม่ได้ และประการที่สองความต้องการฉาบฉวย (Housing want) ซึ่งเป็นความต้องการที่แม้จะไม่ได้มาซึ่งที่อยู่อาศัยใหม่ก็สามารถอยู่อย่างเหมาะสมตามอัตภาพได้ (มานพ พงศทัต, 2524:14)

ในการศึกษาทัศนคติความต้องการของผู้ใช้สอย ในการเลือกที่อยู่อาศัยจึงเป็นแนวทางที่ดีในการที่จะมองเห็นปัญหาของสภาพแวดล้อม และแก้ไขให้สอดคล้องกับความต้องการแล้วยังจะเป็นแนวทางที่ดี สำหรับโครงการต่อไป ซึ่งจะเป็นการช่วยลดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากความล้มเหลวของโครงการที่ขาดการคำนึงถึงพฤติกรรม และความต้องการของผู้ใช้สอยอีกด้วย

Becker (1977) ได้อธิบายว่าผู้อยู่อาศัยมีความพอใจที่อยู่ในปัจจุบันได้ แม้ว่าจะไม่ตรงกับบ้านในอุดมคติ ผู้อยู่อาศัยจะประเมินที่อยู่อาศัยด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ

¹ ยงยุทธ ดิลกตระการกิจ, "แนวโน้มและทิศทางการขยายตัวของที่อยู่อาศัยของผู้ที่มีรายได้ปานกลางในเขตกรุงเทพมหานคร (2525-2528), "(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาวิชาเคหะการ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526) หน้า 35.

1. ภาพพจน์บ้านในอุดมคติ
2. เงื่อนไขตามสภาพการณ์
3. กลไกการแก้ไขปัญหาในตัวบุคคล

นอกจากนี้ Becker ได้ชี้แจงว่ามนุษย์มีเหตุผลอย่างเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย การที่บุคคลจะประเมินที่อยู่อาศัยในแบบปัจจุบันของตนจึงคำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ เช่น ลักษณะครอบครัวของตน ตลอดจนข้อจำกัดเรื่องรายได้ของครอบครัว และราคาบ้าน ดังนั้นบ้านในอุดมคติจึงเป็นเพียงเป้าหมายเรื่องที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน เพื่อเป็นบันไดก้าวไปสู่เป้าหมายนั้นดังนั้นเงื่อนไขตามสถานการณ์และกลไกการแก้ปัญหในตัวบุคคล ในขณะหนึ่งอาจทำให้ผู้อยู่อาศัยเกิดความพอใจต่อที่อยู่อาศัยในขณะนั้นได้ แม้ที่อยู่อาศัยนั้นจะไม่ตรงกับบ้านในอุดมคติ และเมื่อเงื่อนไขตามสภาพการณ์และปัจจัยอื่น ๆ แปรเปลี่ยนไปก็อาจทำให้ผู้อยู่อาศัยเปลี่ยนแปลงจากความพอใจเป็นความไม่พอใจที่อยู่อาศัยอันเดียวกันนั้นในเวลาต่อมาได้¹

ในประเด็นเกี่ยวกับที่พักอาศัยในอุดมคตินี้ Richard Muth (1974) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงหน่วยพักอาศัยว่า เมื่อประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น จะมีแนวโน้มที่ต้องการขนาดที่พักอาศัยใหญ่กว่าและอยู่ในแหล่งที่พักอาศัยที่ดีกว่า เช่น ในแหล่งที่ตั้งที่มีการเดินทางเข้า-ออกสะดวก และมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น²

2.3. ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่อยู่อาศัย

ผู้เสนอแนวความคิดด้านนี้มีจุดเน้นสำคัญที่การเข้าถึงการรับบริการ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ และมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัย ทั้งนี้เพื่อให้ครอบครัวได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเลือกที่อยู่อาศัย ซึ่งนักคิดในแต่ละช่วงเวลาจะให้ความสำคัญต่อปัจจัยการเลือกที่อยู่อาศัยแตกต่างกันกล่าวคือ

¹Becker, Franklin D. and others, User Participation an Environment Meaning : Three Field Studies, (New York : Cornell University, 1977).

² Richard F. Muth, Cities and Housing, 1th ed. (Chicago : University of Chicago Press) 1974, pp. 8.

- William Alonso (1960) กล่าวคือ การเลือกบริเวณที่พักอาศัยว่าควรพิจารณาปัจจัยเกี่ยวกับที่ตั้งของที่พักอาศัย ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และความใกล้เคียงกับสภาพที่ทำงาน¹

- Jay Siegel (1970) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการเลือกที่อยู่อาศัยว่าต้องพิจารณาความ สะดวกสบายของการเข้าถึง และคุณภาพของสิ่งแวดล้อม เช่น ลักษณะด้านสังคมของชุมชน สภาพธรรมชาติ การบริการสาธารณะและความพึงพอใจที่ได้รับจากที่ตั้งนั้น²

- Brian Goodall (1972) กล่าวคือ ความสะดวกในการเข้าถึงว่า ที่ตั้งซึ่งอยู่ติดถนนสายสำคัญ หรือสถานีรถไฟมีความได้เปรียบในด้านทางเข้ามากกว่าที่ตั้งที่อยู่ห่างจากสิ่ง - อำนวยความสะดวกเหล่านี้ นอกจากนี้ความไม่เท่าเทียมกันในการให้บริการใด ๆ ก็ตามที่จัดให้อาจมีอิทธิพลต่อการเลือกที่ตั้งของที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้สูง นอกจากนั้น บริการสาธารณะ เช่น การประปาหรือการระบายน้ำ อาจทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการพัฒนาขึ้นได้โดยเฉพาะในบริเวณชานเมือง แม้ว่าโดยตัวของมันเองแล้วบริการเหล่านี้ ดูจะไม่จำเป็นต้องสำคัญพอที่จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาขึ้นตามมา

- Herbert (1972) อธิบายหลักการเลือกบริเวณพักอาศัยที่ขึ้นอยู่กับอิทธิพลภายนอก ซึ่งได้แก่ ลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่นั้น ๆ³

- Button (1976) เสนอองค์ประกอบในการเลือกบริเวณที่พักอาศัยว่าองค์ประกอบหนึ่ง คือ ขึ้นอยู่กับคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ซึ่งนอกจากจำเป็นต้องมีสิ่งแวดล้อมที่ดีแล้ว ความรู้สึกสนิทสนมกับเพื่อนบ้านก็เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งด้วย⁴

- Barrie Needham (1977) ให้เหตุผลในการรวมตัวของบริเวณที่พักอาศัยว่า

¹ Raymond E. Murphy, The American city : An urban geography, p. 436.

² K.J. Button, Urban economics (London : Mac millan Press, 1976), pp. 46-47.

³ Harold Carter, The study of urban geographer (London : Edward Arnold, 1975), p. 265.

⁴ K.J. Button, Urban economics (London : Mac millan Press, 1976), pp. 46-47.

1) ความสะดวกในการเข้าถึง (Accessibility) ผู้อยู่อาศัยต้องการเดินทางไปทำงาน ศึกษา จับจ่ายซื้อของและติดต่อธุรกิจ ผู้อยู่อาศัยจึงพอใจที่จะจับกลุ่มอยู่ 2 บริเวณข้างทางเส้นทางคมนาคม และกระจายอยู่รอบ ๆ ศูนย์กลางธุรกิจ ร้านค้า สถานที่ทำงาน และสถานศึกษานั้น ๆ

2) การประหยัดจากภายนอก (External Economies) การจับกลุ่มของอาคารที่พักอาศัยจะทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในเรื่องการให้บริการสาธารณูปโภคของเมือง¹

ในปัจจุบันนี้การเลือกที่ตั้งสำหรับที่อยู่อาศัยนั้น ผู้อยู่อาศัยมักจะคำนึงถึงความใกล้ไกลของที่ตั้งกับศูนย์ธุรกิจการค้าและแหล่งทำงาน เพราะต้องการความสะดวกในการเดินทางไปทำงานหรือติดต่อธุรกิจ ดังนั้นโดยส่วนใหญ่แล้วที่อยู่อาศัยที่นิยมมากจะอยู่ใกล้กับศูนย์กลางธุรกิจของเมืองเพื่อความสะดวกและเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และการติดต่อธุรกิจ

ด้วยเหตุนี้ การใช้ที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย จึงต้องสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการใช้ที่ดินภายในเมือง² และทิศทางการขยายตัวของเมืองตามศูนย์การค้า ถนนหนทาง แหล่งงาน ฯลฯ เพราะแหล่งที่ตั้งที่อยู่อาศัยเป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดปัญหาการจราจรในเมือง อันเนื่องมาจากการเดินทางไปทำงาน ซื้อของ ทำธุรกิจส่วนตัว ไปโรงเรียน ไปพักผ่อน หรืออื่น ๆ เราจึงกล่าวได้ว่ารูปแบบการใช้ที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัย เป็นตัวกำหนดหลักตัวหนึ่งของโครงสร้างความเป็นเมือง³

2.4 ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการกระจายตัวประชากร

ความพยายามที่จะอธิบายถึงหลักการขยายตัว และการเจริญเติบโตของเมืองมีมานานแล้ว ทั้งนี้เพราะนักวิชาการในอดีตหลายท่านเชื่อว่า เมืองเป็นเหมือนสิ่งมีชีวิตย่อม

¹ Barie Needham, How cities Works (Pergamon Press, 1977), p.103.

² Michalo C. Romanos, Residential spatial structure, (Canada : D.C. Health & Company, 1976), p. 4.

³ วงเดือน เกษมสุภะ, "การขยายตัวของหมู่บ้านจัดสรรกับปัญหาการขยายเมือง", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 9.

ขยายตัวและเติบโตได้เหมือนสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ การขยายตัวของเมืองอาจสังเกตได้จากการเพิ่มของประชากร และการกระจายออกไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ตามความซับซ้อนของการใช้ที่ดินในเมือง ทั้งหมดนี้จะแสดงออกมาในรูปของโครงสร้างทางกายภาพที่เห็นได้ เช่น ร้านค้าย่อย ร้านขายของส่งสำนักงาน เป็นต้น โดยเหตุที่การกระจายตัวประชากรกับการตั้งถิ่นฐานมนุษย์มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด¹ ประกอบกับในอดีตที่ผ่านมาได้มีผู้พยายามคิดหาทฤษฎีต่าง ๆ ที่จะนำไปใช้อธิบายโครงสร้าง และหน้าที่ของการตั้งถิ่นฐานในรูปลักษณะต่าง ๆ โดยอาศัยหลักของศาสตร์บางแขนงจึงเป็นที่ประจักษ์ว่า รูปแบบ และโครงสร้างของการตั้งถิ่นฐานในลักษณะต่าง ๆ นั้น สามารถนำไปใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางด้านการกระจายตัวประชากรได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้แนวนโยบายการพัฒนาเมืองมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ ให้เป็นการกระจาย (Decentralized) ความเจริญหรือบทบาทความสำคัญมิให้มารวมกระจุกตัวอยู่ในบริเวณใดบริเวณหนึ่งโดยเฉพาะนั้น มีรากฐานมาจากแนวความคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งนักวิชาการทั้งหลายมีความเชื่อว่าลักษณะการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์โดยทั่ว ๆ ไปนั้น มิใช่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่อาจจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัจจัยหลาย ๆ อย่างด้วยกันคือ สภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคม การเมืองการปกครองซึ่งมีรายละเอียด คือ

จากทฤษฎีแหล่งชุมชน (Central-place Theory) ซึ่งไม่ได้จำกัดขอบเขตในการขยายตัวของเมืองเลย ทฤษฎีนี้ระบุว่าเมืองจะต้องมีหลายระดับ และแต่ละระดับก็จะมีหน้าที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นการศึกษาการกระจายตัวของประชากรในเมืองที่มีขนาดต่าง ๆ กัน น่าจะเป็นประโยชน์กว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของนโยบายของรัฐแล้วน่าจะศึกษาว่าการกระจายตัวแบบไหนจึงจะทำให้การผลิตทุกประเภทเสียต้นทุนต่ำที่สุด

คำตอบของ Rasmussen ดังกล่าวข้างต้นนั้น คงจะไม่สามารถประยุกต์ได้กับเมืองไทยอย่างแน่นอนเพราะคนไทยไม่มีทางเลือกที่จะอยู่ที่ไหนได้ตามใจชอบมากนัก การตั้งหลักแหล่ง ณ ที่ใดก็ตาม เราจะต้องมีงานทำอยู่ด้วย มิฉะนั้นก็อยู่ไม่ได้ไม่มีปัจจัยที่จะใช้ในการดำรงชีวิตของผู้ติของ Rasmussen ประยุกต์ได้กับประเทศที่มีโอกาสในการทำงานเกือบ

¹ เกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, "แนวทางพัฒนากรุงเทพมหานครในอนาคต" (เอกสารในการประชุมวิชาการเรื่องการพัฒนากรุงเทพมหานครแบบผสมผสานกับสิ่งแวดล้อม ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มิถุนายน 2536), หน้า 6.

เท่าเทียม กันทั้งในเมืองเล็ก และเมืองใหญ่ แต่ในเมืองไทยนั้นโอกาสในการทำงานเปรียบเทียบระหว่างเมืองเล็กและกรุงเทพมหานครหาได้เท่าเทียมกันไม่ โอกาสในการหางานแตกต่างกันอย่างมาก ประชาชนจึงต้องย้ายเข้ามาอยู่ในเมืองหลวง โดยมีวัตถุประสงค์ในการหางานทำ และพอมีย้ายได้ยังชีพของตน และครอบครัว การกระจุกตัวของประชากรในกรุงเทพมหานครจึงเป็นเหตุผลทางเศรษฐกิจมากกว่าเหตุผลในด้านรสนิยมตามความคิดของ Rasmussen และเมื่อเหตุผลเป็นเช่นนี้ การแก้ไขปัญหาการกระจุกตัวของประชากรในที่ใดที่หนึ่งย่อมทำได้ง่ายกว่าโดยการวางนโยบายพัฒนาภาค

จะสังเกตเห็นได้ว่า เมืองที่มีขนาดใหญ่มาก ๆ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจจากการเน้นเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรมได้ง่ายขึ้นเหตุผลประการแรกอาจจะเป็นเพราะว่าเมืองเป็นศูนย์กลางของภาค (SUB-NATIONAL AREA) เป็นเสมือนหูและตาของท้องถิ่น เป็นที่รับข่าวสารจากภายนอก

2.5 การย้ายถิ่นและความเป็นเมือง

กระบวนการย้ายถิ่น เป็นตัวแปรที่สำคัญอย่างหนึ่งต่อการเกิดเมือง การขยายตัวของเมืองและเพิ่มอัตราความเป็นเมือง ตลอดจนเป็นตัวแปรสำคัญต่อการกระจายและการเปลี่ยนแปลงประชากรในพื้นที่หนึ่งหรือประเทศหนึ่ง ดังนั้นในระยะแรกที่เกิดการย้ายถิ่นดูเหมือนว่ากระบวนการดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์ที่พึงปรารถนา เพราะช่วยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ในระยะต่อมาก็พบว่าถ้าการย้ายถิ่นเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และเกิดเป็นจำนวนมากในเวลาเดียวกันก็อาจเกิดผลกระทบในทางลบก็ได้ ดังปรากฏการณ์ดังกล่าวก็มีทั้งผลดีและผลเสียเช่นกัน ดังในกรณีของกรุงเทพมหานคร

2.5.1 สาเหตุของการย้ายถิ่น

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งซึ่งทำให้กรุงเทพมหานครทวีความเป็นเอกนครมากขึ้น คือ กระบวนการย้ายถิ่น อันเป็นผลโดยตรงจากปัจจัย "ดึงดูด" ของตัวกรุงเทพมหานครเอง และปัจจัย "ผลักดัน" จากชนบทอันเป็นถิ่นเดิมของผู้ย้ายถิ่นเหล่านั้น จึงทำให้ประชากรในกรุงเทพมหานครเพิ่มขึ้นร้อยละ 5 ต่อปี สูงกว่าอัตราเพิ่มตามธรรมชาติของประชากรทั้งประเทศในรอบ 20 ปีที่ผ่านมาปัจจัยอันเป็นตัวดึงดูดให้ชาวชนบทเข้ามาสู่กรุงเทพมหานครมีหลายสาเหตุด้วยกัน คือ ต้องการเข้ามาหางานทำ เพราะเข้าใจว่ากรุงเทพมหานครเป็นแหล่งโอกาสในการหางานทำที่ดี กรุงเทพมหานครมีอัตราจ้างงานที่สูงกว่าต่างจังหวัด

กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์รวมของการศึกษาและแหล่งฝึกอาชีพที่สำคัญเป็นจำนวนมาก การบริการสังคมในกรุงเทพมหานครมีมากกว่าต่างจังหวัดในขณะที่ปัจจัยผลักดันให้ผู้ย้ายถิ่นออกจากท้องถิ่นเดิม ประกอบด้วยความจนอันเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจมีรายได้น้อย และไม่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ เนื่องจากสมาชิกเพิ่มจำนวนขึ้น ทำให้ความหนาแน่นของสมาชิกต่อครัวเรือนและต่อที่ถือครองสูงขึ้น ทำให้เกิดปัญหารายได้ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ ในขณะที่ที่ดินถือครองเล็กลง การเกษตรก็ผลิตได้น้อย เพราะต้องอาศัยธรรมชาติเป็นหลักจึงต้องพึ่งถิ่นฐานเดิมเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีกว่า นอกจากนี้ยังมีสาเหตุส่วนตัวอีกมากมายที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น อาทิเช่น ไม่พอใจที่อยู่อาศัยเดิม หรือต้องการติดตามหัวหน้าครอบครัวหรือคู่สมรส ตลอดจนเปลี่ยนหน้าที่การงาน จึงอาจสรุปได้ว่าสาเหตุของการย้ายถิ่นมีทั้งปัญหาส่วนตัว ปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาสังคม

2.5.2 ลักษณะของการย้ายถิ่น

การเคลื่อนหรือการย้ายถิ่นมีหลายลักษณะด้วยกัน แต่ที่เข้าใจกันโดยทั่วไปการย้ายที่มีลักษณะถาวร ชั่วคราวเป็นฤดูกาลหรือเป็นปีก็มี จากคำนิยามในรายงานสำมะโนประชากร และเคหะของประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 เป็นต้นมาได้มีการบันทึกข้อมูลการย้ายถิ่น 2 ประเภท คือ ผู้ย้ายถิ่นในช่วงชีวิต อันได้แก่ บุคคลที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอื่นที่มีใช้จังหวัดที่เกิดของตน และผู้ย้ายถิ่นใหม่อันได้แก่บุคคลอายุ 5 ปีขึ้นไป ซึ่งเปลี่ยนสถานที่อยู่อาศัยภายใน ช่วง 5 ปี ก่อนการสำมะโน

ก่อนปี พ.ศ. 2503 ข้อมูลการย้ายถิ่นยังไม่ชัดเจนนัก แต่มีผู้คาดการณ์ว่าก่อนปี พ.ศ. 2490 การย้ายถิ่นเกิดขึ้นน้อยมาก โดยเฉพาะระดับจังหวัดด้วยกัน คนไทยไม่ย้ายถิ่นจากภาคหนึ่งไปอีกภาคหนึ่งจนเป็นที่น่าสังเกต ทั้งนี้เพราะสังคมชนบทมั่นคง มีชีวิตที่ปลอดภัยและสบาย ความผูกพันทางครอบครัวยังแน่นแฟ้นอยู่ ตลอดจนประเพณีอันดั้งเดิมก็ยังรักษาไว้ได้ดีและความแตกต่างในเรื่องรายได้และการมีงานทำแทบมองไม่เห็น การย้ายถิ่นเข้าเมืองจึงไม่เกิดบ่อยนัก¹ ด้วยเหตุนี้เมืองจึงไม่เติบโต สภาพดังกล่าวดำเนินเรื่อยมาจนกระทั่งถึงระยะหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยเฉพาะการเพิ่มประชากรในระหว่างการสำมะโนประชากรปี พ.ศ. 2490 - 2503 อธิบายด้วยเหตุอื่นไม่ได้นอกจากกระบวนการย้ายถิ่น

¹ Goldstein, Sidney. Urbanization in Thailand, 1947-1967. Institute of Population Studies, Chulalongkorn University, Bangkok, 1972.

เข้าสู่กรุงเทพและธนบุรี ข้อมูลสำมะโนประชากรฯ ปี พ.ศ. 2503 แสดงว่าประชากร 2.8 ล้านคนจาก 26.3 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 11 ของประชากรทั้งหมดอาศัยอยู่ในจังหวัดที่มีชื่อเป็นบ้านเกิดของตน ในขณะที่การย้ายถิ่นในช่วง 5 ปีก่อนการสำมะโน (พ.ศ. 2498-2503) มีเพียง 0.8 ล้านคน หรือร้อยละ 3.8 เท่านั้น ในปี พ.ศ. 2513 ผู้ย้ายถิ่นในช่วงชีวิตเพิ่มเป็น 4.7 ล้านคน หรือร้อยละ 13.7 ส่วนผู้ย้ายถิ่นในช่วง 5 ปีได้เพิ่มเป็น 1.7 ล้านคน หรือร้อยละ 6.2 และข้อมูลปี พ.ศ. 2523 ชี้ให้เห็นว่าประชากรร้อยละ 13 มิได้อาศัยอยู่ในจังหวัด อันเป็นบ้านเกิดของตน และเกือบร้อยละ 5 ของประชากรอายุ 5 ปีขึ้นไป เป็นผู้ย้ายถิ่นในช่วง 5 ปีก่อนวันสำมะโนฯ ในรอบ 20 ปีที่ผ่านมา แสดงว่าผู้ย้ายถิ่นในช่วงชีวิต มีมากกว่า ผู้ย้ายถิ่นในช่วง 5 ปี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ย้ายถิ่นระยะสั้นหรือชั่วคราว อาจไม่รายงานการ เคลื่อนย้ายของตนก็เป็นได้

2.5.3 รูปแบบการย้ายถิ่น

กล่าวได้ว่าก่อนสมัยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในปี พ.ศ. 2504 การย้ายถิ่นทุกประเภทมีน้อยมาก แต่หลังจากนั้นปรากฏการณ์ย้ายถิ่นได้เริ่มเกิดขึ้นและมีรูปแบบที่ชัดเจน คือ เป็นการย้ายถิ่นจากแหล่งตั้งถิ่นฐานชนบทเข้าสู่ตัวเมืองและเป็นการย้ายถิ่นระหว่างชนบทด้วยกัน ทั้งเป็นการย้ายถิ่นภายในระดับภูมิภาคอันเป็นระยะทางสั้น ๆ อีกด้วย ข้อมูลการย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2503 ชี้ว่ามีการย้ายถิ่นออกจากเขตชนบทเข้าสู่ตัวเมืองเป็นจำนวนมาก กล่าวคือ ร้อยละ 64 ของผู้ย้ายถิ่นระหว่างจังหวัดในช่วง 5 ปีก่อนวันสำมะโนประชากรที่ย้ายเข้าสู่กรุงเทพมหานครมีต้นทางอยู่เขตชนบท ส่วนในกรุงเทพมหานครพบว่าผู้ย้ายถิ่นสูงถึง 104,386 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 6.89 ของประชากรในกรุงเทพมหานครทั้งหมด ในจำนวนนี้มีผู้ย้ายถิ่นที่เป็นชายมากกว่าหญิง กล่าวได้ว่า กรุงเทพมหานครรับผู้ย้ายถิ่นจากเกือบทุกจังหวัดทั่วประเทศ แต่ผู้ย้ายถิ่นมาจากภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด ถ้าวรวมเอาผู้ย้ายถิ่นที่เข้ามาในธนบุรี ซึ่งขณะนั้นยังเป็นเมืองหนึ่งต่างหาก มีจำนวนถึง 64,331 คน ด้วยแล้ว จำนวนผู้ย้ายถิ่นจะสูงถึง 168,717 คน¹ ในขณะที่เมืองเชียงใหม่เมือง อันดับที่สองในช่วงนั้นมีผู้ย้ายถิ่นเข้าถึง 12,213 คน ส่วนใหญ่ของผู้ย้ายถิ่นระบุว่ามาจากจังหวัดใกล้เคียงในภาคเหนือนั่นเอง ในขณะที่เมืองอื่น ๆ มีจำนวนผู้ย้ายถิ่นเข้าออกน้อยมาก

¹ สำมะโนประชากรและเคหะ ปี พ.ศ. 2503, 2513, 2523. สำนักนายกรัฐมนตรี้, กรุงเทพมหานคร.

ความแตกต่างทางด้านความเจริญระหว่างกรุงเทพมหานครและหัวเมืองต่าง ๆ ในภูมิภาค และระหว่างหัวเมืองกับชนบท เริ่มเด่นชัดขึ้นในระยะหลังทำให้เกิดปัญหาการย้ายถิ่นขึ้นทั่วประเทศ อันเป็นผลดึงดูดของเมืองและการผลักดันของชนบท ทำให้เกิดการย้ายถิ่นเข้ากรุงเทพมหานคร และสู่หัวเมืองตามภูมิภาคต่าง ๆ อันเท่ากับเป็นการปรับตัวด้านการกระจายประชากรเสียใหม่นั้นเอง หลังจากรัฐบาลได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ทุก ๆ 5 ปี การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เริ่มมองเห็นเด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค โครงสร้างพื้นฐานการพัฒนาแหล่งน้ำ และการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจอย่างอื่นนอกจากข้าว รวมทั้งการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ประกอบกับรัฐไม่มีการควบคุมการย้ายถิ่น ดังนั้นใน ปี พ.ศ. 2513 จึงปรากฏว่า การย้ายถิ่นได้เกิดขึ้นทั่วประเทศไม่ว่าในระดับระหว่างภาคด้วยกัน ระหว่างชนบทด้วยกัน และระหว่างชนบทกับตัวเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการย้ายถิ่นเข้ากรุงเทพมหานคร

ในปี พ.ศ. 2513 กรุงเทพมหานคร (รวมธนบุรีในที่นี้) มีประชากร 3,649,471 คน หรือร้อยละ 8.93 ของประชากรทั้งประเทศ และคิดเป็นร้อยละ 56 ของประชากรเมืองทั้งหมด ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาอัตราการเติบโตตามธรรมชาติร้อยละ 2.9 ที่เหลือเกิดจากการย้ายถิ่น ดังนั้นประชากรในกรุงเทพมหานครมากกว่าครึ่งเพิ่มจากการย้ายถิ่น²

ในปี พ.ศ. 2513 การย้ายถิ่นภายในประเทศได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก จากช่วง 10 ปีที่ผ่านมา คือ จากร้อยละ 11.1 เป็น 13.6 และยังเป็นกรย้ายถิ่นระหว่างชนบทด้วยกัน ทั้งนี้เพราะอัตราเพิ่มประชากรตามธรรมชาติยังสูงอยู่ การขาดแคลนที่ทำกินทางการเกษตรพบได้ทั่วทุกภูมิภาค จึงเกิดการย้ายถิ่นเพื่อจับจองบุกเบิกที่ทำกิน ภาคที่มีการย้ายถิ่นเข้าสูง คือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือ ส่วนกรุงเทพมหานครมีประชากรย้ายเข้า-ออกมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ อยู่ในสัดส่วน 31.7 ต่อ 4.7 ผู้ที่ย้ายเข้ากรุงเทพมหานครมาจากภาคกลางตอนล่าง และจังหวัดรอบ ๆ กรุงเทพมหานครเองมากที่สุด รองลงมาเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

¹ ภัตสร สิมานนท์, เพ็ญพร ชีระสวัสดิ์. การย้ายถิ่นกับการพัฒนาสถาบัน - ประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

² สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย. การเติบโตของเขตชุมชนในภาคกรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร, 2519.

ภาคกลางตอนบน และภาคใต้ ส่วนผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครไปอยู่รอบปริมณฑลของ กรุงเทพมหานครเอง¹

ในปี พ.ศ. 2523 โดยทั่วไปปริมาณการย้ายถิ่นน้อยลง แต่จากการวิเคราะห์ของ จินตนา เพชรานนท์และคณะ พบว่าการย้ายถิ่นยังมีบทบาทต่ออาการกระจายตัวของประชากร และกระบวนการพัฒนา อันมีอิทธิพลมาจากการย้ายถิ่น² ในช่วงระยะเวลา 5 ปีก่อนสำมะโน ประชากร พ.ศ. 2523 ประชากรอายุ 5 ปีขึ้นไป จำนวน 2,947,700 คน หรือร้อยละ 8 ของ ประชากรทั้งหมดได้ย้ายถิ่นที่อยู่ และจำนวนนี้ร้อยละ 40 ได้ย้ายถิ่นภายในจังหวัด และร้อยละ 56 ได้ย้ายถิ่นข้ามเขตจังหวัดกรุงเทพมหานครยังเป็นศูนย์กลางของการรับผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่ สุทธิมากที่สุดและรับประชากรจากทุกภาค อย่างไรก็ตามการย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครก็มีมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งย้ายเข้าภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภาคที่ ด้อยพัฒนา ทางด้านเศรษฐกิจที่สุดในประเทศ จึงมีผู้ย้ายถิ่นออกเป็นจำนวนมากที่สุด และผู้ย้ายเข้าน้อย ที่สุด

การย้ายถิ่นในระดับจังหวัดเกิดขึ้นในพื้นที่รอบ ๆ กรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะ ระหว่างกรุงเทพมหานครกับสมุทรปราการ และระหว่างกรุงเทพมหานครกับนนทบุรี จังหวัดที่มีผู้ย้ายเข้ามากที่สุด คือ สมุทรปราการ นนทบุรี และปทุมธานี ส่วนจังหวัดที่มีผู้ย้ายถิ่นออก มากที่สุดได้แก่จังหวัดสมุทรสงคราม อยุธยา นครนายก ชัยนาท และนครราชสีมา และใน ระดับจังหวัด ผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่เขตเทศบาลมีจำนวนมากกว่าผู้ย้ายถิ่นออกนอกเขตเทศบาล

จากการวิเคราะห์การย้ายถิ่นระหว่างภาคโดยอาศัยข้อมูลสำมะโนประชากรปี พ.ศ. 2523 พบว่า กรุงเทพมหานครมีบทบาทต่อการย้ายถิ่นเข้ามากที่สุด รองลงมาคือพื้นที่ ปริมณฑลรอบกรุงเทพมหานครติดตามด้วยภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

¹ Donner, Wof. Five Faces of Thailand. An Economic Geography. Queensland University Press, 1978.

² จินตนา เพชรานนท์ ชิดนีย์ โกลสตัน และอลิศ โกลสตัน. รายงานเชิงวิเคราะห์ ฉบับที่ 2 การย้ายถิ่น สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2523. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

เหนือและภาคใต้ ตามลำดับ¹ ส่วนการย้ายถิ่นออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังเป็นอันดับหนึ่ง ติดตามด้วยกรุงเทพมหานครและภาคเหนือ และในอนาคต คือ ภายใน 20 ปีข้างหน้า การย้ายถิ่นยังเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ประชากรในกรุงเทพมหานครในเขตปริมณฑล และชายฝั่งทะเลตะวันออกเพิ่มขึ้น ประชากรเมืองในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลจะเพิ่มจาก 7.47 ล้านคนในปี 2533 เป็น 10.87 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2535²

2.5.4 ผลกระทบจากการย้ายถิ่น

การกระจายประชากรใหม่ในลักษณะนี้ มีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมระหว่างกรุงเทพมหานคร เขตเทศบาลอื่น และระหว่างเขตเทศบาลกับชนบทผลกระทบจากการย้ายถิ่นจึงเกิดขึ้นในพื้นที่ในลักษณะเดียวกัน คือ ทั้งในพื้นที่ต้นทางอันเป็นจุดเริ่มต้นของการย้ายถิ่น ตลอดจนปลายทางอันเป็นแหล่งรับปริมาณการย้ายถิ่น ผลกระทบอยู่ในรูปของปัญหาประชากร ปัญหาทางด้านกายภาพและปัญหาสังคม ปัญหาทางด้านประชากรนั้นทำให้เกิดการเกาะกลุ่มรวมตัวในพื้นที่ใหม่ และทำให้ประชากรเบาบางในพื้นที่ต้นทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรหนุ่มสาวที่อพยพย้ายถิ่นผู้อยู่ในวัยทำงานขาดแคลนในพื้นที่ต้นทาง ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านแรงงานในการเกษตร และเกิดปัญหาแย่งงานว่างงานในเขตปลายทาง ซึ่งเท่ากับเป็นการสูญเสียทรัพยากรบุคคล ส่วนแหล่งปลายทางได้เปรียบในเรื่องทรัพยากรบุคคล ทำให้การพัฒนาเป็นไปได้ แต่แหล่งปลายทางก็มีผลกระทบทางด้านกายภาพ คือ ที่ดิน ที่อยู่อาศัยไม่พอกับจำนวนผู้ย้ายถิ่นอันเป็นเหตุให้หัวเมืองขยายออก เกิดชุมชนแออัด และปัญหาสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ปัญหาบริการสังคมที่ติดตามมา การบริการทางการศึกษา สาธารณูปโภคและสุขภาพอนามัยไม่เพียงพอต่ออาศัยการลงทุนสูง ในตัวของผู้ย้ายถิ่นเองก็มีปัญหาในการปรับตัวทางด้านความเป็นอยู่ ทัศนคติเกี่ยวกับความเป็นเมือง ความเป็นสมัยใหม่ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ครอบครัวมีปัญหา ตลอดจนเกิดปัญหาด้านอาชญากรรมต่าง ๆ เพิ่มขึ้น การแก้ผลกระทบจากการย้ายถิ่นจึงนำไปสู่การวางแผนพัฒนาเมืองและพัฒนาชนบทต่อไป

¹ ศาสตราจารย์สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. ศึกษาการเปลี่ยนแปลง : ความเป็นเมืองเติบโตของเมืองและการย้ายถิ่น เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2529.

² National Economic and Social Development Board, National Urban Development Policy Formwork. Final Report V. 2 1991, Joint NESDB/TDRI.

2.6 นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงกับการย้ายถิ่น

ความสามารถในการรับนักศึกษาของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มีขีดจำกัดสูงสุดค่อนข้างตายตัว ดังจะเห็นได้จากผลการสอบเข้ามหาวิทยาลัยในแต่ละปี เป็นต้นว่าในปีการศึกษา 2527 สามารถรับได้เพียง 16,216 คน จากจำนวนผู้สมัครสอบ 95,786 คน¹ ผู้ที่พลาดจากการสอบเข้ามหาวิทยาลัยจึงมีจำนวนถึง 79,570 คน แม้กระนั้นความปรารถนาที่จะได้ศึกษาในมหาวิทยาลัยก็มีได้ถูกทำลายลง ดังจะเห็นได้จากจำนวนนักศึกษาใหม่ที่ขึ้นทะเบียนในมหาวิทยาลัยรามคำแหงปีหนึ่ง ๆ เป็นจำนวนเกือบหลักแสนคน สำหรับปีการศึกษา 2527 เฉพาะภาคต้นมีจำนวนถึง 87,820 คน² ทั้งนี้ไม่สามารถแยกนักศึกษาที่เคยสอบเข้ามหาวิทยาลัยให้เห็นได้แต่จากการเปรียบเทียบระหว่างจำนวนนักศึกษาที่พลาดจากการสอบเข้ามหาวิทยาลัยกับจำนวนนักศึกษาใหม่ปีการศึกษา 2527 ก็พอจะอนุมานได้ว่านักเรียนที่พลาดจากการสอบเข้ามหาวิทยาลัยเป็นจำนวนมากได้มาสมัครเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง และเป็นที่คาดหมายได้ว่าในจำนวนนี้จะต้องมีนักศึกษาที่ย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาเป็นจำนวนไม่น้อย³ ระบบการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยรามคำแหงนั้นแตกต่างจากมหาวิทยาลัยปิดอื่น ๆ กล่าวคือ มหาวิทยาลัยรามคำแหงเป็นมหาวิทยาลัยที่จัดระบบการเรียนการสอนแบบตลาดวิชาถือกำเนิด ขึ้นมาจากความจำเป็นในการจัดการศึกษาอย่างเร่งด่วน เพื่อลดแรงกดดันจากความต้องการทางการศึกษาต่อในเวลานั้น บทบาทในการริเริ่มจัดตั้งมหาวิทยาลัยเกิดจากกลุ่มนักการเมือง คือ นายประมวล กุลมาตย์ ในนามพรรคสหประชาไทยเป็นผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยรามคำแหงต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2512⁴ เหตุผลและความจำเป็นได้ปรากฏอยู่ที่ท้ายพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2514 ว่า

¹ "สยามจดหมายเหตุ" (18-24 พฤษภาคม 2527) : 561.

² มหาวิทยาลัยรามคำแหง ฝ่ายรับสมัครและแนะแนว, "ตารางแสดงจำนวนผู้สมัครเข้าเป็นนักศึกษาใหม่ ประจำปีการศึกษา 2527" (อัดสำเนา).

³ พนิตนารถ เย็นบุตร "การย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาคศึกษาศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529) หน้า 2.

⁴ "รายงานประชุมสภาผู้แทน ครั้งที่ 17/2512 (สามัญ)," รายงานการประชุมสภาผู้แทนสมัยสามัญ พ.ศ. 2512 (กรุงเทพฯ : คูรุสภาลาดพร้าว, 2514), หน้า 819.

เนื่องจากประเทศมีพลเมืองเพิ่มมากขึ้นเป็นเหตุให้นักเรียน นักศึกษาไม่มีที่เล่าเรียน ดังปรากฏเป็นปัญหาเป็นประจำทุก ๆ ปี เพราะมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มีนักศึกษาเป็นจำนวนมาก แต่ที่เล่าเรียนคับแคบไม่อาจรับนักศึกษาเพิ่มจำนวนขึ้นได้และเพื่อให้มหาวิทยาลัยแห่งนี้ เป็นตลาดวิชารับนักศึกษาได้ทั่วไป โดยมาฟังคำสอนที่มหาวิทยาลัยก็ได้ หรือจะรับคำสอนจากมหาวิทยาลัยไปเรียนด้วยตนเองแล้วมาสมัครสอบก็ได้เป็นการให้การศึกษาแก่ชนทุกชั้น เพื่อสร้างคุณภาพความรู้ความสามารถของประชาชนชาวไทยให้สูงทัดเทียมกับนานาชาติ ประเทศ และเป็นการสกัดกั้นมิให้นักศึกษาไปหาที่เล่าเรียนในต่างประเทศอันเป็นการสูญเสียเงินตราต่างประเทศปีหนึ่ง ๆ มิใช่น้อย และเป็นการแก้ปัญหากล่าวว่านักศึกษาไม่มีที่เรียน จะได้หมดสิ้นไป!

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยรามคำแหงจึงกลายเป็นสถาบันรองรับผู้ที่ต้องการการศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยทั่วประเทศเนื่องจากการไม่จำกัดรับจึงสามารถกระจายโอกาสทางการศึกษาออกไปได้อย่างกว้างขวาง ไม่ว่านักศึกษาจะอยู่ในถิ่นห่างไกลเพียงใด ก็สามารถเล่าเรียนได้ ดังปรากฏว่ามีนักศึกษาที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในส่วนภูมิภาคเป็นจำนวนมาก เป็นต้นว่า ในปีการศึกษา 2525 มีนักศึกษาใหม่ทั้งหมด 98,982 คนเป็นนักศึกษาที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในส่วนภูมิภาค 57,434 คน² ในจำนวนนักศึกษามีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในส่วนภูมิภาคนี้พบว่า เป็นนักศึกษาที่ย้ายถิ่นที่อยู่จากภูมิลำเนาเดิมมาพำนักอยู่ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง (นนทบุรี สมุทรปราการ) เป็นจำนวนถึงร้อยละ 53 ในปีการศึกษา 2525 และร้อยละ 60 ในปีการศึกษา 2526³

¹ “พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2514.” ราชกิจจานุเบกษา 88 (2 มีนาคม 2514) : 24.

² มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ศูนย์พัฒนาและบริการทางวิชาการ, สำนักบริการทางวิชาการและทดสอบประเมินผล, “จำนวนผู้สมัครและชั้นทะเบียนเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง ประจำปีการศึกษา 2525 และ 2526” (อัดสำเนา).

³ สัมภาษณ์จากใบสมัครและชั้นทะเบียนเป็นนักศึกษาในฝ่ายทะเบียนประวัตินักศึกษาโดยการสุ่มตัวอย่างนักศึกษาปีละ 381 คน (ใช้ตาราง Sample Size ของ Robert V. Krejcie และ Daryle W. Norgan) และคิดอัตราร้อยละ

จากจำนวนนักศึกษาที่ย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยรามคำแหงนี้ นับว่าอยู่ในระดับที่สูงมากเกินไป เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบดังนี้คือ

1. เหตุผลในการจัดตั้งมหาวิทยาลัย มีข้อความตอนหนึ่งว่า "เพื่อให้มหาวิทยาลัยแห่งนี้เป็นตลาดวิชา รับนักศึกษาได้ทั่วไปโดยมาฟังคำสอนที่มหาวิทยาลัยก็ได้ หรือจะรับซื้อคำสอนจากมหาวิทยาลัยไปเรียนด้วยตนเองแล้วมาสมัครสอบก็ได้" แสดงให้เห็นว่าหลักการของมหาวิทยาลัยเปิดทางให้นักศึกษาเหล่านั้นได้มีโอกาสเล่าเรียนโดยไม่ต้องเข้าชั้นเรียนอยู่แล้ว และอีกประการหนึ่งการจัดสอบโดยทั่วไปของมหาวิทยาลัยแต่ละภาคการศึกษามีการสอบปลายภาคเพียงครั้งเดียว นักศึกษาสามารถเดินทางมาสอบเพียงเฉพาะช่วงเวลาที่มีการสอบปลายภาคได้

2. มหาวิทยาลัยได้เตรียมบริการทางการศึกษาต่าง ๆ ให้แก่นักศึกษาที่ไม่มีโอกาสมาเรียนเป็นประจำอยู่แล้ว ได้แก่

2.1 การจำหน่ายใบสมัคร รับสมัคร และลงทะเบียนเรียนทางไปรษณีย์

2.2 การจำหน่ายตำราทางไปรษณีย์

2.3 การติดต่อสอบถามอาจารย์ทางไปรษณีย์ ในกรณีที่มีปัญหาทางวิชาการ

2.4 การบรรยายสรุปกระบวนการวิชาของชั้นปีที่ 1 ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงทั่วประเทศและบางกระบวนการวิชาทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท.

2.5 การจัดทำ "วารสารรามคำแหง" ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการเสนอบทความและผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับสายวิชาการต่าง ๆ ที่เปิดสอนอยู่ในมหาวิทยาลัยรามคำแหง เพื่อให้นักศึกษาได้ทราบความเคลื่อนไหวทางวิชาการและได้รับความรู้ที่นอกเหนือจากตำราเรียน

2.6 การจัดพิมพ์ "ข่าวรามคำแหง" ออกจำหน่ายในราคาต่ำกว่าทุน เพื่อให้ นักศึกษาได้ทราบความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย และเป็นสิ่งเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับนักศึกษา

3. มหาวิทยาลัยได้จัดให้มีศูนย์บริการวิชาการส่วนภูมิภาค (ศบภ. มร.) ซึ่งมีนโยบายส่งเสริม และให้โอกาสในนักศึกษาอย่างเท่าเทียมกันแก่นักศึกษาในส่วนภูมิภาคเพื่อเป็นส่วนเสริมการเรียนการสอนร่วมกับสื่อการสอนแบบอื่น ๆ เป็นสื่อกลางในการประชา -

สัมพันธ์ให้แก่นักศึกษาในต่างจังหวัดให้ทราบถึงแนวนโยบายหลักการดำเนินการของมหาวิทยาลัยซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีให้เกิดขึ้นระหว่างนักศึกษากับมหาวิทยาลัย¹

ที่ศูนย์บริการวิชาการส่วนภูมิภาคได้จัดให้มีการบรรยายสรุปวิชาต่าง ๆ ในวันเสาร์และวันอาทิตย์ โดยได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยและสถาบันอุดมศึกษาในส่วนภูมิภาคให้ใช้สถานที่ อุปกรณ์ บุคลากร ตลอดจนการจัดหาอาจารย์และผู้ทรงคุณวุฒิให้ท้องถิ่นมาเป็นผู้บรรยายพร้อมทั้งให้คำแนะนำปรึกษาทางด้านวิชาการ ช่วงเวลาที่บรรยายเป็นเวลา 8 สัปดาห์ นักศึกษาสามารถทราบหมายกำหนดการและสถานที่บรรยายได้จากประกาศมหาวิทยาลัยข่าวรวมคำแห่ง จุลสารศูนย์บริการวิชาการส่วนภูมิภาคมหาวิทยาลัยรวมคำแห่ง

ปัจจุบันนี้มีศูนย์บริการวิชาการส่วนภูมิภาคทั้งหมด 9 ศูนย์ กระจายไปตามจังหวัดต่าง ๆ คือ เชียงใหม่ นครสวรรค์ อุตรดิตถ์ ขอนแก่น พิษณุโลก อุบลราชธานี นครราชสีมา สงขลาและสุราษฎร์ธานี บริการที่นักศึกษาจะได้รับจากศูนย์ ได้แก่²

1. ประกาศขอบเขตแนวการบรรยาย การสอน และลักษณะของข้อสอบแต่ละกระบวนวิชาที่ศูนย์
2. ฝ่ายตำราและอุปกรณ์การศึกษาของมหาวิทยาลัยเปิดบริการสั่งซื้อ และจำหน่ายตำรากระบวนวิชาต่าง ๆ โดยผ่านทางผู้ประสานงานของมหาวิทยาลัย
3. บริการตำราและคู่มือประกอบการศึกษาเฉพาะกระบวนวิชาที่เปิดบรรยายสรุปจำนวน 10 ชุด ต่อ 1 กระบวนวิชา
4. บริการเทปบันทึกเสียงคำบรรยายสรุปทางวิทยุกระจายเสียงของกระบวนวิชาต่าง ๆ ให้การศึกษารับฟังและทบทวนไว้ประจำที่ศูนย์

¹ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ศูนย์บริการวิชาการส่วนภูมิภาค (กรุงเทพ ฯ : พัฒนศึกษา, 2525), หน้า 3.

² มหาวิทยาลัยรามคำแหง, "ศูนย์บริการวิชาการส่วนภูมิภาค มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา 2527," (จุลสาร).

5. บริการรับอัดเทปบันทึกเสียงคำบรรยายสรุปทางวิทยุกระจายเสียงของกระบวนวิชาต่าง ๆ สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2, 3 และ 4 ทั้งนี้นักศึกษาจะต้องไปติดต่อกับผู้ประสานงานของมหาวิทยาลัยก่อน

6. นักศึกษาที่ต้องการปรึกษาปัญหาในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนการสอนสามารถพบปะ และปรึกษาได้จากผู้ประสานงานของมหาวิทยาลัยในสัปดาห์ที่ 1, 2, 4, 6 และ 8

7. ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับความเคลื่อนไหวด้านต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย

8. บริการต่าง ๆ เท่าที่จะสามารถจัดให้ได้

นอกจากองค์ประกอบทั้ง 3 ประการที่กล่าวมาแล้ว เมื่อพิจารณาในแง่ของลักษณะวิชาคนละวิชา ซึ่งมหาวิทยาลัยรามคำแหงจัดดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน 7 คณะ คือ คณะนิติศาสตร์ บริหารธุรกิจ มนุษยศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ รัฐศาสตร์ และ เศรษฐศาสตร์ ซึ่งมหาวิทยาลัยรามคำแหงได้จัดทำตำราและเอกสารที่เอื้ออำนวยต่อการศึกษาด้วยตนเองตามแนวทางของลักษณะวิชาในคณะต่าง ๆ ดังนั้นบริการทางวิชาการดังกล่าวที่มหาวิทยาลัยจัดให้ก็น่าจะมีส่วนเสริมให้การศึกษาสมบูรณ์พอสมควร

แต่ในความเป็นจริงนั้นปรากฏว่ามีนักศึกษาที่ย้ายถิ่นจากส่วนภูมิภาคเข้ามาในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียงในอัตราที่สูงมาก ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาชั้นเรียนไม่พอรับนักศึกษา ซึ่งมีความต้องการเข้าฟังคำบรรยาย ข้อยืนยันในเรื่องนี้ได้จากโครงการจัดตั้งวิทยาเขตมหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งแจ้งว่ามีนักศึกษามาเรียนเป็นประจำประมาณร้อยละ 63 ของนักศึกษาทั้งหมด¹ ทำให้มหาวิทยาลัยรามคำแหงมีความจำเป็นต้องจัดตั้งวิทยาเขตขึ้นในปีการศึกษา 2527 โดยใช้ชื่อว่า "วิทยาเขตปัจฉิมสวัสดิ์ สุวรรณภาศรี"

¹ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการจัดตั้งวิทยาเขตมหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2523-2524 (ม.ป.ท., ม.ป.ป.) หน้า 3.

งานวิจัยของ พนิตนาถ เย็นบุตร¹ ในเรื่องการศึกษาในระดับปริญญาตรีของ นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้คนชนบทย้ายถิ่น

- เหตุผลสำคัญที่สุดในการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาของนักศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 69.39) คือต้องการฟังคำบรรยายในชั้นเรียน เหตุผลสำคัญที่สุดของนักศึกษากลุ่มรองลงมา (ร้อยละ 11.82) คือ ต้องการงานไปด้วยและมีนักศึกษาเพียงร้อยละ 1.21 ที่ระบุว่าเหตุผลสำคัญที่สุด คือ ต้องการใช้ชีวิตในเมืองหลวง

- บุคคลที่มีส่วนสำคัญที่สุดในการสนับสนุนการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาของนักศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 49.39) คือ บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง ส่วนผู้ที่มีส่วนสำคัญที่สุดในการสนับสนุนการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาของนักศึกษากลุ่มรองลงมา (ร้อยละ 36.36) คือ ตัวนักศึกษาเอง

- เมื่อให้นักศึกษาคาดคะเนถึงสถานการณ์ที่ไม่ได้ย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาแต่ศึกษา - โดยยังอาศัยอยู่ในภูมิลำเนาเดิม นักศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 85.45) คาดว่าจะมีอุปสรรคในเรื่องการอ่านตำราเรียนด้วยตนเองมากที่สุด นักศึกษากลุ่มรองลงมา (ร้อยละ 84.45) คาดว่าจะมีอุปสรรคในเรื่องการฟังคำบรรยายสรุปทางวิทยุมากที่สุด และมีนักศึกษาเพียงร้อยละ 59.39 ที่คาดว่าจะมีอุปสรรคในเรื่องการลงทะเบียนทางไปรษณีย์

- นักศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 57.88) ได้ตัดสินใจสมัครเข้าเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงก่อนที่จะเดินทางเข้าสู่ส่วนกลางเพื่อการศึกษาในครั้งนี้

- เหตุผลที่นักศึกษาเลือกเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยรามคำแหงเมื่อเปรียบเทียบกับมหาวิทยาลัยระบบปิดของรัฐ พบว่านักศึกษาร้อยละ 52.12 เลือกเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยรามคำแหงแทนที่จะเป็นมหาวิทยาลัยระบบปิดของรัฐเนื่องจากสอบเข้าไม่ได้ เหตุผลรองลงมา คือ นักศึกษาร้อยละ 27.88 ไม่ได้สอบเข้ามหาวิทยาลัยระบบปิดของรัฐ นักศึกษาร้อยละ 3.94 มีความศรัทธาต่อมหาวิทยาลัยรามคำแหง นอกจากนี้มีนักศึกษาส่วนหนึ่ง (ร้อยละ 5.15) ที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยระบบปิดของรัฐได้ในคณะที่ไม่ชอบ

1 พนิตนาถ เย็นบุตร, "การย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาสัตตศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 126-132.

1.7 เหตุผลที่นักศึกษาเลือกเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยรามคำแหงเมื่อเปรียบเทียบกับสถาบันอุดมศึกษาของเอกชน พบว่า นักศึกษาร้อยละ 49.10 เคยประสงค์จะเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของเอกชน แต่ในที่สุดได้ตัดสินใจสมัครเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยที่นักศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 67.28) ให้เหตุผลว่ามหาวิทยาลัยรามคำแหงมีอัตราค่าเล่าเรียนต่ำกว่า

1.8 เหตุผลที่นักศึกษาเลือกเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยรามคำแหงเมื่อเปรียบเทียบกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช พบว่านักศึกษาร้อยละ 21.82 เคยประสงค์จะเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช แต่ในที่สุดก็ตัดสินใจสมัครเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยที่นักศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 27.78) ให้เหตุผลว่ามหาวิทยาลัยรามคำแหงมีชั้นเรียน

- ในด้านการเดินทางที่พักไปมหาวิทยาลัย นักศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 71.82) เดินทางจากที่พักไปมหาวิทยาลัยน้อยกว่า 30 นาที และมีนักศึกษาเพียงร้อยละ 0.91 ที่ระบุว่าใช้เวลาเดินทางมากกว่า 2 ชั่วโมง ทั้งนี้ นักศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 66.36) มักจะใช้วิธีโดยสารรถประจำทาง

- ปัญหาเรื่องที่พักอาศัยในสวนกลางขณะที่นักศึกษาย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา เมื่อเปรียบเทียบระหว่างนักศึกษาที่ไม่มีปัญหาและอุปสรรคกับนักศึกษามีปัญหาและอุปสรรคพบว่า นักศึกษาที่ไม่มีปัญหาและอุปสรรคมีจำนวนมากกว่านักศึกษามีปัญหาและอุปสรรคเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 51.52 และ 48.48) ในจำนวนนักศึกษามีปัญหาและอุปสรรคนี้ นักศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 48.13) มีปัญหาในเรื่องระยะทางจากที่พักไกลจากมหาวิทยาลัย

- นักศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 46.36) คาดว่าจะทำงานเมื่อสำเร็จการศึกษา นักศึกษากลุ่มรองลงมา (ร้อยละ 31.52) คาดว่าจะทำงานแล้วศึกษาต่อ นักศึกษากลุ่มหนึ่งซึ่งคาดว่าจะทำงานในกรุงเทพมหานคร โดยให้เหตุผลว่ากรุงเทพมหานครมีโอกาสด้านหน้ามากกว่า

- ในจำนวนนักศึกษาคาดว่าจะศึกษาต่อ (ร้อยละ 42.12) ทั้งในกรณีที่ศึกษาต่อหลังจากสำเร็จการศึกษาทันทีและศึกษาต่อหลังจากมีงานทำแล้ว พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 74.10) คาดว่าจะศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ส่วนสถานศึกษานั้นนักศึกษามากกว่า (ร้อยละ 72.66) คาดว่าจะเลือกศึกษาต่อในกรุงเทพมหานคร

งานวิจัยของ รวีวรรณ ละคำมา¹ สรุปได้ว่า พนักงานบริษัทเอกชนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78.23) มีความเห็นว่าบัณฑิตที่จบจากมหาวิทยาลัยรามคำแหงเมื่อมาสมัครงานทาง บริษัทฯ จะพิจารณา เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ และยังมีความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่อง ระบบการศึกษาของมหาวิทยาลัยรามคำแหงเป็นต้นว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงนั้น ไม่ต้องเข้าชั้นเรียนก็ได้ นักศึกษาจะต้องช่วยตนเองให้มากทั้งที่มีโทรทัศน์ช่วยสอนแล้วก็ตาม

2.7 ความเป็นมาของที่อยู่อาศัยประเทศหอพัก

การดำเนินหอพักในประเทศ ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่า ได้มีการเริ่มมาแต่ใด และใครเป็นผู้จัดตั้งหอพักเป็นคนแรก แต่จากประวัติการศึกษาของไทย ปรากฏว่า วัดคือ สถานที่สำคัญของประชาชนทั่ว ๆ ไปมาแต่โบราณกาล ในสมัยนั้นผู้ที่ต้องการให้บุตรหลาน ได้รับการศึกษามักนิยมส่งบุตรหลานเข้าบวชเรียนเป็นภิกษุ สามเณรตามวัดวาอารามต่าง ๆ ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าหอพักในระยะเริ่มแรกของประเทศไทย คือ วัดนั่นเอง

ในระยะแรกสถาบันการศึกษาชั้นสูงต่าง ๆ ได้แก่ โรงเรียนอาชีวทั้งหลาย และ มหาวิทยาลัยซึ่งมีอยู่เพียง 3-4 แห่ง ล้วนตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นักเรียน นักศึกษาที่ประสงค์จะเรียนต่อหลังจากจบชั้นมัธยมแล้ว จึงต้องเดินทางจากภูมิลำเนาเดิมของตนเข้ามาศึกษาเล่าเรียนต่อในกรุงเทพมหานครเป็นจำนวนมากทุกปี บางคนก็อาศัยอยู่ตามบ้านญาติ บางคนก็อาศัยอยู่ตามวัด บางคนก็พักอยู่หอพัก ซึ่งเป็นของมหาวิทยาลัยบ้างของเอกชนบ้าง สำหรับหอพักของเอกชนนั้น ในตอนเริ่มแรกดัดแปลงมาจากบ้านพักอาศัยธรรมดา ซึ่งมีอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะในย่านใกล้ที่ตั้งสถานศึกษาต่าง ๆ โดยที่จำนวนนักศึกษาที่ต้องอาศัยหอพักมีมากขึ้นทุกปี ดังนั้นจำนวนหอพักของเอกชนก็ทวีตามไปด้วย ก่อนปี พ.ศ. 2507 ยังไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายข้อบังคับใด ๆ ควบคุมหอพัก ทำให้หอพักต่าง ๆ ดำเนินกิจการตามความพอใจของตนเอง เจ้าของหอพักมุ่งหารายได้จากนักเรียน นิสิต นักศึกษา ผู้ที่พักเป็นสำคัญ มิได้คำนึงถึงสวัสดิภาพ สุขลักษณะและชีวิตความเป็นอยู่อันดีของผู้พักเหล่านี้ บางหอพักรับผู้พักชายและหญิงอยู่รวมกัน ก่อให้เกิดปัญหาทางเพศขึ้น

¹ รวีวรรณ ละคำมา "การศึกษาเจตคติของพนักงานในบริษัทเอกชน และ รัฐวิสาหกิจที่มีต่อมหาวิทยาลัยรามคำแหง" (ประกาศนียบัตรบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ สาขาจิตวิทยาสังคม มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2528), หน้า 60-62.

บ่อย ๆ บางหอพักกลายเป็นที่มั่วสุม เล่นการพนัน และเป็นแหล่งของยาเสพติดให้โทษ และบางหอพักก็เป็นช่องโหว่ เป็นต้น (ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 5 2521 : 54)

รัฐบาลมีความห่วงใยในเรื่องนี้อยู่มาก จึงได้ตรากฎหมายเพื่อควบคุมการจัดตั้ง และดำเนินการหอพักเอกชนขึ้น เรียกว่า "พระราชบัญญัติหอพัก" พ.ศ. 2507 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 81 ตอนที่ 27 ลงวันที่ 21 มีนาคม 2507 โดยในชั้นต้นได้กำหนดให้ข้อบังคับเฉพาะในกรุงเทพมหานครก่อน เพราะในเวลานั้นยังมีหอพักในเขตจังหวัดอื่น ๆ น้อย และไม่มีปัญหาอะไร ต่อมากรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ได้เสนอคณะปฏิวัติ เพื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. 2507 ในเขตจังหวัด รวม 10 จังหวัด คือ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดสกลนคร จังหวัดสงขลา จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งปรากฏว่าผลการสำรวจ มีนักเรียน นักศึกษา อยู่ตามหอพักต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก คณะปฏิวัติได้พิจารณาเห็นชอบและได้มีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับ 293 ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. 2507 ในเขตท้องที่จังหวัดต่าง ๆ 10 จังหวัด ดังกล่าวแล้ว ตั้งแต่วันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515

การปฏิบัติตามกฎหมายฉบับนี้สำหรับบรรดาเจ้าของ และผู้จัดการหอพักต่าง ๆ ตลอดจนผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องมีดังนี้ คือ

การจัดตั้งหอพัก

ก. ผู้ใดจะตั้งหอพัก ต้องได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนเสียก่อน เว้นแต่หอพักต่อไปนี้ ซึ่งได้รับการยกเว้นให้ไม่ต้องขออนุญาตจัดตั้ง คือ

1. หอพัก กระทรวง ทบวง กรม
2. หอพักที่รับผู้พักซึ่งกำลังเล่าเรียนอยู่ในมหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียนรัฐบาล หรือโรงเรียนราษฎร์ มีจำนวนน้อยกว่า 5 คน
3. หอพักที่รับผู้พักโดยไม่เรียกทรัพย์สินตอบแทน

4. หอพักของโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมสามัญศึกษา หรือโรงเรียนมัธยมวิสามัญศึกษา ตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนราษฎร์ ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณของโรงเรียน และรับเฉพาะนักเรียนของโรงเรียนนั้นเข้าพัก

ดังนั้นหอพักที่อยู่ในข่ายควบคุมตามกฎหมายนี้ กล่าวโดยทั่วไป หมายถึง หอพักของเอกชนที่รับนักเรียน นิสิต นักศึกษา เข้าพักตั้งแต่ห้าคนขึ้นไป และคำว่านักเรียน นิสิต นักศึกษานี้ หมายรวมถึง นักเรียนหรือนักศึกษาในโรงเรียนของเอกชนที่สอนวิชาเสริมสวย วิชาช่างกล วิชาตัดเย็บเสื้อผ้า หรือวิชาชีพอย่างอื่น จึงได้รับอนุญาตจัดตั้งตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497 ด้วย

ข. ผู้อนุญาตจัดตั้งหอพัก ต้องเป็นเจ้าของหอพักเอง คำว่าเจ้าของหอพักนี้ หมายถึงผู้เป็นเจ้าของกิจการหอพัก มิได้หมายถึงผู้เป็นเจ้าของอาคาร ที่ตั้งหอพักเพราะผู้ตั้งหอพัก อาจจะเช่าบ้านผู้อื่นมาตั้งเป็นหอพักขึ้นได้ แต่เจ้าของบ้านเองก็อาจจะเป็นเจ้าของกิจการหอพักเองได้ด้วย

คุณสมบัติของผู้เป็นเจ้าของหอพัก

พระราชบัญญัติ พ.ศ. 2508 ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่เป็นเจ้าของหอพักไว้ 5 ประการ คือ

1. ต้องอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์
2. ต้องไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี
3. ต้องไม่เป็นผู้วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ
4. ไม่เป็นผู้เคยต้องโทษจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่ความผิดลหุ-โทษหรือความผิดที่กระทำโดยประมาท
5. ไม่เป็นผู้เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อน วัณโรคในระยะอันตราย โรคเท้าช้างในระยะปรากฏอาการเป็นที่รังเกียจแก่สังคม โรคยาเสพติดให้โทษอย่างร้ายแรง หรือโรคพิษสุราเรื้อรัง

ผู้จัดการหอพัก

นอกจากเจ้าของหอพักแล้ว ยังได้กำหนดให้มีผู้จัดการหอพักอีกด้วย จะมีแต่เพียงเจ้าของหอพักเท่านั้นมิได้ แต่เจ้าของหอพักอาจจะเป็นผู้จัดการเองด้วยก็ได้ ตามกฎหมายได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นผู้จัดการหอพักไว้เช่นเดียวกับเจ้าของหอพักดังกล่าวแล้ว นอกจากนั้นยังได้กำหนดที่ไว้หลายประการที่สำคัญ คือ

1. จัดทำสมุดทะเบียนผู้พัก ตามแบบที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง
2. เมื่อมีผู้มาพักให้กรอกข้อความในสมุดทะเบียนผู้พักทุกรายการ และให้ผู้จัดการพร้อมด้วยผู้พักลงลายมือชื่อกำกับไว้ด้วย
3. ต้องให้ความร่วมมือแก่สถานศึกษาของผู้พักในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษา และความประพฤติของผู้พัก
4. ต้องไม่รับหรือยอมให้บุคคลที่ขาดคุณสมบัติตามกฎหมาย เช่น ผู้ที่มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือบกพร่องในศีลธรรมอันดีทำงานในหอพัก อนึ่ง หอพักหญิงจะต้องใช้หญิงเท่านั้นเป็นผู้ทำงานในหอพัก
5. เมื่อปรากฏหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้พักตกอยู่ หรือจะตกอยู่ในอันตราย เพราะเหตุเจ็บป่วยหรือเหตุอื่นใดก็ตาม ต้องแจ้งให้บิดามารดา หรือผู้ปกครองของผู้พักทราบโดยด่วน
6. ต้องควบคุมดูแลมิให้หญิงเข้าอยู่ในหอพักชาย และมีให้ชายเข้าอยู่ในหอพักหญิง

ข้อกำหนดบางประการในการดำเนินการและจัดตั้ง

1. ตามกฎหมายได้กำหนดประเภทของหอพักไว้เพียง 2 ประเภท คือ หอพักหญิงกับหอพักชาย ฉะนั้นเมื่อจะขออนุญาตจัดตั้งหอพัก จะต้องตกลงใจเสียให้แน่นอนว่าจะตั้งเป็นหอพักประเภทใด เจ้าของจะตั้งที่เดียว และจัดให้ผู้พักทั้งชายและหญิงอยู่ด้วยกันมิได้ แต่อาจจะตั้งหอพักชายและหอพักหญิงอยู่ใกล้เคียงกันได้ โดยแยกกันให้เด็ดขาดเป็นส่วนคนละหอพัก

2. หอพักต้องจัดให้มีห้องนอน ห้องรับแขกผู้เยี่ยมชม ห้องรับประทานอาหาร ห้องน้ำห้องส้วม ซึ่งมีสภาพถูกสุขลักษณะ เช่น ต้องมีแสงสว่าง และช่องระบายอากาศอย่างเพียงพอสำหรับห้องนอนต้องมีขนาดความจุอากาศได้ไม่น้อยกว่า 9 ลูกบาศก์เมตรต่อหนึ่งคน ห้องต้อนรับผู้เยี่ยมชม ต้องมีเนื้อที่พื้นห้องไม่น้อยกว่าแปดตารางเมตร ห้องน้ำต้องมีพื้นห้องไม่ดูดซึมจากห้องใต้พื้น และไม่มีน้ำขัง และห้องส้วมต้องเป็นแบบส้วมซึม

3. เจ้าของหอพักจะต้องวางระเบียบประจำหอพักขึ้นไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องมีข้อกำหนดในเรื่องหลักเกณฑ์การรับผู้พัก อัตราค่าเช่าหอพัก ค่าอาหาร ค่าบริการต่าง ๆ เวลาเข้าและออกหอพัก การเยี่ยมชมผู้พัก การรักษาพยาบาลยามป่วยไข้ การค้างแรมที่อื่นนอกหอพัก และการห้ามผู้พักมิให้ก่อความรำคาญแก่ผู้พักใกล้เคียง ระเบียบประจำหอพักนี้ เมื่อเจ้าของหอพักจัดทำขึ้นแล้ว จะต้องเสนอขอความเห็นชอบจากนายทะเบียนก่อน และถ้าจะแก้ไขเพิ่มเติมก็จะต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนเช่นเดียวกัน

4. เจ้าของหอพักต้องจัดให้มีป้ายคำว่า หอพัก ชื่อของหอพัก และประเภทหอพัก ชาย หรือหอพักหญิง เป็นภาษาไทยขนาดใหญ่ พอเห็นได้ในระยะพอสมควร ติดไว้ ณ หอพัก ที่เปิดเผย เห็นง่ายจากภายนอกอาคาร นอกจากนั้นจะต้องติดใบอนุญาตให้ตั้งหอพักไว้ ณ ที่เปิดเผย เห็นได้ง่าย ภายในหอพักด้วย

5. ในการขออนุญาตตั้งหอพักและอนุญาตเป็นผู้จัดการหอพัก จะต้องยื่นคำขออนุญาตตามแบบที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ฉบับที่ 1 สำหรับคำขออนุญาตตั้งหอพักนั้นจะต้องแนบรูปถ่ายของเจ้าของหอพักขนาดกว้าง 5 ซม. สูง 6 ซม. จำนวน 2 รูป กับระเบียบประจำหอพัก แผนผังบริเวณหอพัก และแผนผังอาคารหอพัก เสนอพร้อมไปด้วย สำหรับแผนผังบริเวณหอพักและแบบอาคารนั้น ควรแสดงให้เห็นรายละเอียดที่สำคัญต่าง ๆ โดยครบถ้วน

6. อัตราค่าธรรมเนียมในการขออนุญาตตั้งหอพัก และเป็นผู้จัดการหอพักนั้น กฎหมายได้กำหนดไว้เรียกเก็บเป็นค่าในใบอนุญาตให้ตั้งหอพัก 100 บาท และใบอนุญาตให้เป็นผู้จัดการหอพัก 50 บาท

สุณี เสน่ห์ภักดี ได้วิจัยเกี่ยวกับนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่พักอยู่ในหอพักเอกชนบริเวณหน้ามหาวิทยาลัยรามคำแหงที่ได้จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย จำนวน 10 หอพัก รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 150 คน

พบว่า ผู้พักในหอพักส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 19-23 ปี เพราะว่าเป็นช่วงที่อยู่ในระหว่างการศึกษาระดับอุดมศึกษา ส่วนผู้ที่มีอายุ 23 ปี ขึ้นไปมีน้อยมาก เพราะถ้าหากว่าบุคคลที่มีอายุเลยช่วงนี้ไปก็จะเป็นวัยผู้ใหญ่ ซึ่งไม่ค่อยจะได้มาอยู่ตามหอพัก เนื่องจากต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับด้านอื่น ๆ เช่น ครอบครัว ถึงแม้ว่าบุคคลเหล่านี้จะกำลังเรียนหนังสืออยู่ก็ตาม ส่วนมากก็จะเรียนอยู่กับบ้านส่วนภูมิลำเนาเดิมของผู้ที่มาพักอยู่ตามหอพัก จะมาจากทั่วทุกภาคของประเทศไทยมารวมกันอยู่ในกรุงเทพมหานคร ที่เป็นศูนย์กลางทางวิชาการหรือการศึกษาหาความรู้ ฉะนั้นหอพักในกรุงเทพมหานครจึงเต็มไปด้วยผู้ที่มาพักจากต่างจังหวัดหลาย ๆ จังหวัด จากการศึกษพบว่า ภาคใต้ภาคที่มีผู้มาพักอยู่ในหอพักมากที่สุด อาจจะเนื่องมาจากเปอร์เซ็นต์ของการที่ผู้พักในหอพักมาจากภาคใต้และมาศึกษาในกรุงเทพมหานคร อยู่ในอัตราที่สูงมากและคงจะเป็นไปไม่ได้ที่ทุกคนจะมีบ้านญาติอยู่ในกรุงเทพมหานคร และมาอาศัยอยู่กับญาติ จึงได้เข้ามาเช่าหอพักอยู่ และบางคนก็มีความเห็นว่าการมาอาศัยอยู่กับญาตินั้น ทำให้ไม่เป็นตัวของตัวเอง ไม่มีความเป็นอิสระ ดังที่จะเห็นได้จากการวิจัยของเกษมสุข บุญยมาลิก ซึ่งจากการศึกษาทำให้เขาพบว่า นักเรียน จำนวน 3 ใน 4 ที่อาศัยอยู่กับญาตินั้นมีปัญหาในด้านการเรียน ทำให้เรียนหนังสือได้ไม่ดี เนื่องจากต้องช่วยงานบ้านทำให้ไม่มีเวลาเอาใจใส่กับการเรียนมากนัก เนื่องจากมีปัญหาทางด้านจิตใจ

ศูนย์วิทยพัชร์พยกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย